МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

КАФЕДРА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ,
природничих і математичних
дисциплін та методик
їх викладання

Ю. Г. ПАВЛЕНКО

Робочий зошит з дидактики

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів спеціальності 013 Початкова освіта

студента / студентки групи _____
(шифр групи)

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

ПОЛТАВА 2020

УДК 373.3.02(075)
П-12

Рецензенти:

Лимар Юлія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Харченко Анжела Станіславівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Павленко Ю.Г. Робочий зошит з дидактики : навч.-метод. посібн. для студ. спец.-ті 013 Початкова освіта / Ю.Г. Павленко / Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – Полтава: ПП Астрая, 2020. – 50 с.

Навчально-методичний посібник створено на основі розробленої автором модульної програми та технології рейтингового оцінювання базових знань студентів з дидактики відповідно до програми навчальної дисципліни «Дидактика» для студентів спеціальності 013 Початкова освіта освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Кожна тема представлена практичним блоком, який містить завдання для самостійної та аудиторної роботи студентів, проблемні питання, завдання для організації роботи у мікрогрупах, опорні схеми, методичні довідки, індивідуальні завдання, питання до екзамену, перелік рекомендованих джерел тощо.

Для студентів і викладачів вищих педагогічних закладів вищої освіти.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
(протокол № 19 від 28 серпня 2020 року)

УДК 373.3.02(075)

©Павленко Ю.Г., 2020 рік
©Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
2020 рік

Змістовий модуль № 1 «ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДИДАКТИКИ»
Практичне заняття № 1

ТЕМА: ДИДАКТИКА – ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ Й ОСВІТИ

Мета: формувати у студентів уявлення про дидактику як теорію навчання й освіти, ознайомити з понятєвим апаратом як цілісною системою, розвивати здатність аналізувати та співставляти основні поняття дидактики.

Основні поняття теми: педагогіка, дидактика, освіта, самоосвіта, предмет і об'єкт дидактики, функції дидактики, категорії дидактики, навчання, викладання, навчальна діяльність, розвиток особистості.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає дидактика? Які її функції, основні завдання?
2. Хто з педагогів зробив найпомітніший внесок у розвиток дидактики?
3. Розкрийте зміст основних понять дидактики.
    1. Обґрунтуйте зв'язок дидактики з іншими науками.
4. Які елементи дидактичних систем минулого збереглися в сучасній українській школі?
5. Які чинники сприяють розвитку дидактики як науки?

Завдання для самостійного пошуку:

1. Користуючись педагогічною літературою, доведіть положення про те, що дидактика – теоретична і нормативно-прикладна наука.
2. Поясніть, яким чином дидактика пов'язана з аксіологією, едукологією, акмеологією та зі шкільною гігієною?
3. Що спільного і відмінного між дидактикою і предметними методиками? Змоделюйте і замалюйте схему, яка б відображала взаємозв'язок педагогіки, дидактики і окремої методики.

Взаємозв'язок педагогіки, дидактики і окремої методики

Схема 1

4. Видатний польський учитель Януш Корчак сказав: «Одна з найгрубіших помилок – вважати, що педагогіка є наукою про дитину, а не про людину…». Як Ви розумієте ці слова? Попоміркуйте, на яких цінностях має ґрунтуватися сучасна початкова освіта? Завершіть речення: «Головною педагогічною цінністю є людина і __
_____
_____
_____
_____
_____».
5. Проаналізуйте традиційні дидактичні системи. Заповніть таблицю «Видатні педагоги-дидакти».

Таблиця 1

Видатні педагоги-дидакти

Представники	**Основні праці**	**Дидактичні ідеї**
Я. Коменський		
Ф. Дістервег		
Й. Песталоцці		
К. Ушинський		
В. Сухомлинський		

6. Розробіть індивідуальний проект «Візитна картка майбутнього вчителя». У картці коротко подайте власні біографічні дані, вкажіть коло власних інтересів та сформулюйте майбутнє педагогічне кредо. Роботу виконайте на окремому аркуші довільної форми, розміру та оформлення (власноруч чи друкованим способом). Підготуйтеся до самопрезентації на практичному занятті та колективного перегляду.

II. Аудиторна робота

2.1. Ранкова зустріч «Дружнє коло»

Методична довідка:

Ранкова зустріч – це запланована, структурована зустріч, яка займає важливе місце в повсякденному розкладі діяльності групи, де панує атмосфера піклування та відповідальності. Триває вона близько 15-25 хвилин на початку дня, аби створити позитивну атмосферу в колективі на весь навчальний день.

Основні компоненти ранкової зустрічі. 1. Вітання: учасники розміщуються в колі, вітаються, впродовж короткого часу діляться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають, ставлять свої запитання та коментують. 2. Групова вправа: розпочинається після спокійного обмірковування інформації, спрямована на розвиток академічних навичок, почуття команди та відчуття єдності. Ця вправи (або гра) позбавлена елементів суперництва, кооперативна за суттю, враховує індивідуальний рівень розвитку дітей й, крім того, здебільшого, пов’язана з навчальною програмою чи темою заняття. 3. Обмін інформацією: учасники висловлюють свої думки, обмінюються ідеями та пропонують важливі для них теми для обговорення. Вони мають змогу дізнатися щось один про одного. 4. Щоденні новини. Це коментування письмового оголошення, яке налаштовує учасників на те, що має вивчатися цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів.

Мета – установити міжособистісні контакти, розвивати комунікативну компетентність, створювати ситуацію успіху.

Хід вправи: кожен учасник по-черзі промовляє речення, у якому називає подію, яка відбулася (відбувається) з ним сьогодні чи напередодні і є його особистим досягненням, здобутком, щоденним позитивом тощо. В кінці кожної проголошеної думки всі учасники «кола друзів» піднімають великий палець догори, дружньо (разом) вигукують «І це – чудово!».

2.2. Актуалізація базових теоретичних знань

Індивідуальне опитування на знання визначень основних понять теми (вибірково).

2.3. Перевірка практичних завдань

Презентація індивідуальних проектів «Візитна картка майбутнього вчителя» (вибірково).

Колективний перегляд.

2.4. Організація колективної роботи

Руханка «Броунівський рух»

Мета – надати можливість розім’яти м’язи, відпочити й розподілитися на групи для наступного виду роботи.

Хід руханки: студенти рухаються у довільних напрямках в аудиторії під музику чи під звук дзвіночка, а чи під слова «Рухаємося!». За сигналом «Стоп!» викладач називає те, що повинні виконати студенти, наприклад, «Лікоть до ліктя!», «П'ята до п'яти!», «Рукав до рукава!». Усі знаходять собі пари і виконують завдання. Потім за сигналом починають рухатися знову до тих пір, поки викладач не скаже: «Людина до людини – по … вказує таке число, що виражає половику кількості студентів в аудиторії. Таким чином студенти будуть розподілені на 2 рівномірних за кількістю групи.

2.5. Організація групової роботи

Вправа «Внутрішнє і зовнішнє коло»

Мета – удосконалювати комунікативну компетентність, розвивати критичне мислення, створити атмосферу взаємодовіри.

Хід вправи: робота з дескрипторами (проводиться за матеріалами блоку «Літопис цікавих думок»).

Літопис цікавих думок

1. Навчити людину бути щасливою – не можливо, але виховати її так, щоб вона була щасливою, можна. (Антон Макаренко).
2. Що найголовніше у моєму житті? Без вагань відповідаю: любов до дітей. (Василь Сухомлинський).
3. Учень не посудина, яку треба заповнити, а факел, який треба запалити. (Костянтин Ушинський).
4. Уважай нещасним той день або ту годину, у який ти не засвоїв нічого нового і нічого не додав до своєї освіти. (Ян Амос Коменський).
5. Щоб змінити людей, їх треба любити. Вплив на них пропорційний любові до них. (Йогонн Песталоцці).
6. Хто на Вашу думку більш чесний, той, хто прямо говорить: «Не хочу вчитися!», чи той, хто навчається з-під палиці?
7. Як ніхто не може дати іншому того, чого не має сам, так не може розвивати, виховувати і навчати інших той, хто сам не розвинутий, не вихований і не освічений. (Фрідріх Дістервег).
8. Не годуй людину рибою – краще навчи її ловити. (Східна мудрість).
9. Що важче, на Вашу думку, для вчителя, педагога, батьків – навчити дитину, чи допомогти їй чомусь навчитися?
10. Школа хоч трохи має бути попереду розвитку суспільства і показувати шлях людству в часі й розвитку. (Олександр Захаренко).
11. Той, хто тримає в руках освіту, здатний змінити обличчя Землі». (Готфрід Лейбніц).
12. Ніхто тобі не друг, ніхто тобі не ворог, кожен для тебе вчитель. (Східна мудрість).
13. «Ти можеш!» - повинен нагадувати вчитель учневі. «Він може!» - повинен нагадувати колектив. «Я можу!» - повинен повірити в себе учень.(В. Шаталов).

2.6. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Сходинки до успіху»

Мета – навчити виявляти недоліки в знаннях та способах дій, встановлювати їх причини; розвивати у студентів здатність до оціночних дій.

Хід вправи: упродовж заняття студенти оцінюють свою роботу на кожному з етапів заняття. Сходинок має бути стільки, скільки і завдань (видів роботи) – на занятті.

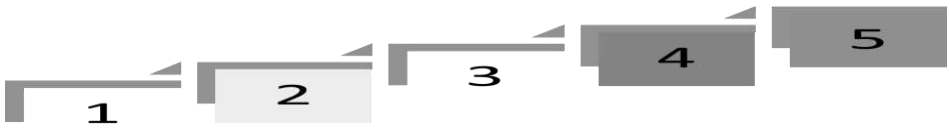

Список рекомендованих джерел

1. Бондар В. І. Дидактика : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. І. Бодар. – К. : Либідь, 2005. – С. 3-27.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К.: Академвидав, 2007. – С. 359-368.
3. Історія педагогіки: навч. посіб / за ред. О.А.Дубасенюк, М.В.Левківського. – Житомир: ЖДПУ, 1999. – 336 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://newstandard.nus.org.ua/
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 5-54.
6. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2008. – С. 75-78; 202-209.

Практичне заняття № 2

ТЕМА: ЗМІСТ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета: формувати у студентів поняття змісту освіти, уявлення про основні підходи до побудови освіти в освітніх закладах різних типів.

Основні поняття теми: освіта, самоосвіта, мета освіти, зміст освіти, види освіти, початкова освіта, структура змісту шкільної освіти, державний стандарт освіти, навчальний план, навчальна програма, навчальний предмет, підручник, навчальний посібник, знання, вміння, навички, компетентністний підхід.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Що таке зміст освіти? Назвіть фактори, що впливають на визначення змісту освіти.
2. Які існують теорії організації змісту освіти.
3. Які функції має Державний стандарт? Поясніть, яким чином ДС

сприяє забезпеченню єдиного освітнього простору в державі?

4. Схарактеризуйте документи, що визначають зміст освіти (сутність, структура):
   - Базовий навчальний план;
   - навчальна програма;
   - шкільний підручник.
5. Що таке «освітня галузь»? Чим вона відрізняється від навчального предмета? Наведіть приклади.

Завдання для самостійного пошуку

1. Опрацюйте Закон України «Про освіту», ключові положення актуальної реформи «Нова українська школа» та зміст проекту Державного стандарту початкової освіти. Зверніть увагу на шляхи вдосконалення змісту сучасної національної початкової освіти. Результат роботи подайте у вигляді «стіни слів».

Методична довідка:

Стіна слів або хмара слів (хмара тегів) – метод графічної систематизації, це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. Важливість слів у стіні позначається розміром шрифту або кольором.

За допомогою стіни слів можна візуалізувати термінологію з певної теми в більш наочний спосіб. Це сприяє кращому запам'ятовуванню інформації, швидкому сприйняттю основних понять з окремої теми та розподілу термінів за популярністю один відносно одного. Стіна містить у собі як візуальну інформацію (наприклад, форма стіни), так і смислове навантаження – сам текст.

Стіна слів «Нова українська школа»

2. Замалюйте схему структури змісту шкільної освіти.

Структура змісту шкільної освіти

Схема 2

3. Випишіть висловлювання видатних педагогів щодо ролі освіти у житті людини (3-4 висловлювань).

1._____
_____
_____
2._____
_____
_____
3._____
_____
_____
4._____
_____
_____

II. Аудиторна робота

2.1. Ранкова зустріч «Числове привітання»

Мета – створити позитивний емоційний настрій, повторити числа від 1 до 10; згуртувати студентів.

Обладнання: числове віяло.

Хід проведення: якщо викладач показує число 1 студент повинен проговорити привітання одним словом. Наприклад, «Привіт!», «Салют!», «Здрастуй!» тощо. Якщо викладач показує число 2, то привітання має складатися з 2 слів і так далі.

2.2. Актуалізація базових теоретичних знань та перевірка практичних завдань

Вправа «Ланцюжок понять»

Студенти по-черзі («ланцюжком») називають по 2 слова зі своєї стіни слів «Нова українська школа» і дають їх визначення або пояснюють зміст на рівні уявлення.

2.3. Організація групової роботи (по 4 особи)

Кожна група студентів отримує підручник для початкової школи з будь-якого навчального предмета (випадковий вибір). Потрібно проаналізувати підручник, скориставшись схемою, яку розробила Я.П. Кодлюк.

Схема аналізу підручника для початкової школи (за Я.П. Кодлюк)

1.1 Інформаційна функція підручника:

- основні види знань (про навколишній світ, про способи діяльності, про систему цінностей), їх співвідношення;
- види діяльності, спрямовані на застосування даних знань на практиці;
- реалізація змістових ліній освітнього стандарту;
- відповідність навчальній програмі;
- дидактично обґрунтований відбір навчального матеріалу;
- науковість і доступність викладу;
- системність і послідовність пред'явлення знань.

1.2 Розвивальна функція підручника:

- наявність завдань на розвиток психічних процесів, формування загальнонавчальних умінь і навичок (організаційних, загально-мовленнєвих, загальнопізнавальних і контрольно-оцінних), розвиток творчих здібностей;
- можливості підручника щодо оволодіння умінням працювати з книжкою.

1.3 Виховна функція підручника:

- система цінностей (загальнолюдські та національні), що відображена в підручнику; дидактично обґрунтований їх відбір (особистісно зорієнтована спрямованість) та співвідношення;
- способи включення ціннісно орієнтованого матеріалу в підручник (тексти, що інформують про ті чи інші цінності; завдання на оцінювання подій, явищ тощо; завдання на залучення учнів у ситуації вибору цінностей);
- можливості підручника щодо розумового виховання учнів (у контексті формування культури розумової праці).

1.4 Мотиваційна функція підручника:

- засоби формування в учнів інтелектуальних почуттів, позитивних мотивів навчання, стимулювання пізнавальних потреб та інтересів;

- змістове забезпечення емоційності навчання (емоційна насиченість змісту навчального матеріалу, відбір інформації з точки зору її значущості для молодших школярів, використання цікавих пізнавальних матеріалів);
- процесуальне забезпечення мотиваційної функції(наявність завдань на аналіз емоційної сфери дійових осіб твору,автора, власних почуттів та переживань; організація засобами підручника навчальної діяльності учнів: використання індивідуальних та групових форм роботи, ігрових ситуацій, драматизації тощо; персоніфіковане формулювання запитань; заохочення учнів до висловлювання власної думки; наявність засобів заохочення та підтримки успіху в навчанні.

2.4. Організація індивідуальної роботи

Вправа «Листи з минулого»

Філософ Луцій Сенека говорив: «Молоді не знають необхідного, тому що навчались даремному». Чи відноситься це до Вашої освіти? Чи навчали Вас даремному? Студенти оформлюють індивідуальні спогади у вигляді поштового листа і адресують його комусь із одногрупників. Листоношею «працює» викладач, який «доставляє» листи до адресатів. Далі організовується обговорення отриманої кореспонденції, обмін думками.

2.5. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Палітра емоцій»

Мета – проаналізувати емоційний стан студентів у кінці заняття (можливо, й на початку).

Хід вправи: із поданого переліку потрібно вибрати два слова, які відповідають Вашому настрою в цю хвилину і підкреслити їх. Іще одне слово потрібно дописати самостійно.

Замріяність, співчуття, захоплення, спокій, переживання, здивування, радість, натхнення, смуток, журба, розчарування, печаль, умиротворення, байдужість, знервованість, інше (дописати): _____
_____.

Список рекомендованих джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К.: Академвидав, 2007. – С. 359-368.
2. Закон України про освіту. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/
3. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: теорія і практика / Я. П. Кодлюк. – Т. : Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 55-100.

Практичне заняття № 3

ТЕМА: МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 1

Мета: перевірити рівень сформованості у студентів загальних уявлень про дидактику як теорію навчання й освіти, знання понятєвого апарату як цілісної системи та здатність аналізувати, співставляти основні поняття дидактики.

Основні поняття теми: освіта, зміст освіти, мета освіти, види освіти, початкова освіта, структура змісту шкільної освіти, навчальний предмет, державний стандарт, навчальний план, навчальна програма, підручник, навчальний посібник, знання, вміння, навички, компетентнісний підхід.

План

I. Письмова робота

II. Перевірка роботи. Аналіз і облік успішності

Змістовий модуль № 2 «ПРОЦЕС НАВЧАННЯ, ЙОГО СТРУКТУРА ТА ВИДИ»
Практичне заняття № 4

ТЕМА: ВИДИ (ТИПИ) НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета: сформувати у студентів поняття про види навчання, ознайомити з особливостями кожного виду навчання, його перевагами й недоліками, сформувати вміння визначати доцільність використання видів навчання.

Основні поняття теми: процес, навчання, процес навчання, навчальний процес, види (типи) навчання, готовність до навчання.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Які види (типи) навчання склалися історично?
2. В якому розумінні правомірно вести мову про «традиційне навчання»?
3. Чим можна пояснити, по-Вашому, використання елементів догматичного навчання у сучасній початковій школі?
4. У чому особливості програмованого навчання (дистанційного, інтерактивного, кредитно-модульного, навчання на базі співробітництва суб'єктів педагогічного процесу, медіа навчання)?

Завдання для самостійного пошуку

1. Ознайомтесь з теоріями проблемного і розвивального навчання і заповніть порівняльну таблицю.

Таблиця 2

Порівняння видів навчання

Види навчання	Загальні риси	Специфіка
Проблемне		
Розвивальне		

2. У педагогічній літературі визначається позитивна роль проблемного навчання у розвитку активності, самостійності, творчих здібностей учнів. Поміркуйте, чим можна пояснити його обмежене використання у практиці сучасної школи?

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

3. Які основні способи (прийоми) створення проблемних ситуацій?

- _____
- _____
- _____

II. Аудиторна робота

2.1. Актуалізація базових теоретичних знань та перевірка практичних завдань

Експрес-опитування з теми заняття

Студенти продовжують розпочате викладачем твердження (письмово).

2.2. Організація колективної роботи

Руханка «Полювання за скарбом»

Мета – надати можливість розім'яти м'язи, відпочити, а також дізнатися один про одного більше, знайти те, що об'єднує і, що відрізняє нас один від одного.

Хід руханки: студенти вільно рухаються аудиторією та розмовляють один з одним. Кожен повинен знайти одну подібність і одну відмінність з кожним, із ким він розмовляє. Чим більше спілкуєшся – тим краще. Потім надається слово кожному для того, щоб назвати виявлені найцікавіші подібності і відмінності, наприклад: «І я, і Олена полюбляємо їсти морозиво, але в мене є акваріум, а в неї ніхто із тварин не живе.»

Рольова гра ток-шоу «Комп'ютер у школі: за і проти»

Для гри студентів необхідно розподілити на три групи («Експерти-ЗА», «Експерти-ПРОТИ», «Кореспонденти»), а також обрати двох ведучих ток-шоу.

Проблематика ток-шоу: у всьому світі використовують у школі комп'ютери. Чи є підстави, на Ваш погляд, говорити не тільки про негативні сторони комп'ютерного навчання?

Завдання для ведучих: зробити вступне слово до ток-шоу (означити головну проблематику), представити групи учасників, надавати слово групам-учасників по-черзі, слідкувати за перебігом ток-

шоу, дотриманням регламенту, коректністю висловлювань тощо, підсумувати роботу ток-шоу.

Завдання для «експертів-ЗА»: навести аргументи «ЗА» використання комп'ютерів у школі, відповідати на запитання кореспондентів.

Завдання для «експертів-ПРОТИ»: навести аргументи «ПРОТИ» використання комп'ютерів у школі, відповідати на запитання кореспондентів.

Завдання для «кореспондентів»: ставити питання експертам.

2.3. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Плюс, мінус, цікаво»

Мета – поглянути на заняття очима студентів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного з них.

Хід вправи: можна використовувати на занятті як письмово, так і усно, в залежності від наявності часу. Студентам пропонується написати/сказати, які позитивні моменти були на занятті, «мінуси» у роботі, та усе, про що хотілося б дізнатися.

Плюси:

_____

_____

Мінуси:

_____

_____

Цікаво:

_____

_____

Список рекомендованих джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К.: Академвидав, 2007. – С. 313-323.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.
3. Лернер И. Я. Проблемное обучение / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1974. – 64 с.
4. Махмутов М .И. Организация проблемного обучения в школе / М. И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1987. – 156 с.
5. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компютеризации обучения / Е. И. Машбиц. – М., 1989.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Абрис, 1997. – С. 39-75.
7. Щербань П. М. Прикладна педагогіка : навч.-метод. посіб. / П. М. Щербань. – К. : Вища школа, 2002. – С. 54-55.
8. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга "Богдан", 2008.

Практичне заняття № 5

ТЕМА: СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Мета: продовжувати формувати в студентів уявлення про навчання як процесуальне явище, його завдання, функції, рушійні сили; удосконалювати розуміння структури процесу навчання, логіки його організації.

Основні поняття теми: навчання, навчальна діяльність, навчальна взаємодія, викладання й учіння, пізнання, структура процесу навчання, мета навчання, мотиви, сприйняття, осмислення, закріплення навчального матеріалу, етапи навчального процесу, дидактична одиниця процесу навчання, навчальна дія, функції навчання, особистісно-орієнтоване навчання, розвиток учнів у процесі навчання, компетентністний підхід, ключові та предметні компетентності, емоційність процесу навчання, диференціація процесу навчання, диференціація, індивідуалізація.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Чому процес навчання визначається як двосторонній? У чому сутність діяльності в цьому процесі вчителя? учня?
2. Які існують суперечності навчання? За яких умов суперечності стають рушійними силами навчання?
3. Розкрийте сутність кожного структурного компонента процесу навчання.
4. Які стадії необхідно організувати вчителеві та здійснити учням для оволодіння життєвими компетентностями?
5. Чому вчителю необхідно знати структуру навчальної діяльності учнів і глибоко її усвідомлювати?
6. В чому полягає виховна та розвивальна функції навчання і якими засобами їх можна реалізувати?

Завдання для самостійного пошуку

1. Користуючись підручниками і посібниками з педагогіки доведіть, що процес навчання є системою (усно).
2. Установіть відповідність між дидактичною категорією і означенням:

Категорія	Визначення
1. Пізнання	А) Логічний процес переходу від одиничного до загального або від менш загального до більш загального знання, а також продукт розумової діяльності, форма відображення загальних ознак і якостей явищ дійсності
2. Учіння	Б) Процес цілеспрямованого відображення об’єктивної реальності у свідомості людей
3. Узагальнення	В) Організація та управління вчителем пізнавальної діяльності учнів, в результаті чого відбувається розвиток і виховання школярів
4. Мотиви	Г) Власна навчальна діяльність учнів
5. Викладання	Д) Спонукання до діяльності, пов’язане із задоволенням потреб суб’єкта

3. Magister dixit («Вчитель сказав») – таким був вирішальний аргумент у середньовічних суперечках і диспутах. У той час слово вчителя було остаточним. Поміркуйте, добре це чи ні? Якщо ні, то що може бути таким вирішальним аргументом у сучасній педагогіці?

_____
_____
_____
_____
_____

4. Як ви розумієте слова Шалви Амонашвілі про вчителя: «Вчитель – це скло через яке дитина дивиться на життя»?

_____
_____
_____
_____
_____

II. Аудиторна робота

2.1. Ранкова зустріч «Чарівний стілець»

Викладач ставить у центр кола стілець і каже: «Я доторкнуся чарівною паличкою до стільця, і він вмить стане чарівним. А чари його полягають у тому, що якщо хтось сяде на цей стілець, то всі відразу починають про цю людину говорити тільки хороші слова». Педагог пропонує учаснику сісти на «чарівний стілець» і починає про неї говорити щось приємне. Потім «чарівна паличка» передається учасникові, який стоїть праворуч, і той продовжує говорити добрі слова про того, хто на стільці. Викладач дає можливість висловитися кожному студентові, а потім цікавиться в нього, як він себе відчував, і чи приємно було чути добрі слова. Потім на «чарівний» стілець сідає інший студент.

2.2. Завдання для організації групової роботи (по 3-4 особи)

Вправа «Складання інтелект-карти за темою «Процес навчання»

Мета – проаналізувати, узагальнити і систематизувати навчальний зміст теми заняття, удосконалювати комунікативну компетентність, розвивати критичне мислення.

Хід вправи: кожна група студентів ознайомлюється з методичними рекомендаціями і розробляє інтелект-карту за темою «Процес навчання».

Методична довідка:

Технологія інтелект-карт, заснована на зображенні асоціативних зв'язків; це один із ефективних способів роботи з навчальною інформацією, спрямований на те, щоб учень міг сам ставити і вирішувати проблеми, розуміти, для чого він вчиться, вміти знаходити інформацію, розмірковувати над нею: аналізувати,

узагальнювати і систематизувати, а ще вміти спілкуватися, оцінювати себе та інших.

Карти пам'яті, інтелект-карти, карти розуму, карти мислення, ментальні карти – ці слова позначають порівняно новий спосіб графічного запису інформації. Інтелект-карта – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем і образів, а також це засіб для вирішення завдань та підвищення якості навчання.

Автор методу – Тоні Бьюзен – відомий англійський письменник, лектор і консультант з питань інтелекту, психології навчання і проблем мислення, стверджує, що метод інтелект-карт може знайти застосування в будь-якій сфері життя, де б не було потрібно вдосконалювати інтелектуальний потенціал людини та запам’ятовувати велику кількість інформації.

При складанні інтелект-карти працюють обидві півкулі головного мозку, так як в процесі їх побудови бере участь більшість каналів сприйняття. Коли ми працюємо зі схемами, аналізуємо інформацію – у нас працює ліва півкуля, яка відповідає за логіку. Якщо починаємо підбирати малюнки (графічні образи) відповідні до слів, розміщених на гілках інтелект-карти, то активізуються нові розумові процеси, які до цього моменту не були задіяні. До роботи лівої півкулі мозку підключається права півкуля, що відповідає за образи. Так зв'язується робота обох півкуль – від асоціацій до логіки і назад. У цьому важлива перевага технології інтелект-карт. Підбір малюнків до слів не тільки сприяє кращому запам'ятовуванню змісту карти, але і дозволяє дитині виразити своє емоційне (позитивне або негативне) ставлення до досліджуваного об'єкту. Як правило, карти дітей яскраві, барвисті і позитивні, а образи – несподівані і оригінальні.

ІК дають змогу у стислій, вербально-образній формі глибоко й міцно засвоювати навчальний матеріал, тому використовувати цю технологію в початкових класах можна на різних етапах уроку при вивченні усіх навчальних предметів.

Створення інтелект-карт підпорядковується певним правилам та законам:

- Чітко визначте основну тему чи проблему – вона й буде центральним елементом вашої карти. Не записуйте її словами, доберіть яскравий графічний образ, що асоціюється з обраною тематикою.
- Від центру виведіть кілька гілок, кожну з яких позначте ключовими словами, назвами розділів, які пов’язані з основною темою. Форма гілок – прямі чи хвилясті – значення не має.
- Від кожної з основних гілок будуть відходити додаткові гілки 2-го, 3-го рівнів. Бажано, щоб вони були меншими та тоншими від основних.
- Дотримуйтеся радіальної структури. Гілок та відгалужень може бути стільки, скільки вам потрібно, але пам’ятайте про ієрархію: найважливіші поняття мають розташовуватись ближче до центру, а менш значущі – подалі.
- Аби не заплутатися, нумеруйте гілки, використовуйте різні кольори для окремих зон та різні стилі малювання.
- Чим більше кольорів буде використано, тим краще.
- Пов’язані інформаційні блоки краще поєднувати, виділяючи однаковим кольором чи фоном.
- Не треба розписувати кожне поняття, намагайтеся використовувати ключові слова чи взагалі символічні зображення. Так ви зможете запам’ятати основну інформацію швидше та легше.
- Довжина ліній має приблизно дорівнювати довжині слова.
- Пишіть друкованими літерами, змінюючи їх розмір у залежності від важливості поняття.

- Організуйте простір так, щоб не залишати порожнього місця та не розміщувати гілки занадто щільно.

2.3. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Рефлексивна мішень»

Мета – забезпечити здатність студентів давати якісну оцінку всього заняття.

Хід вправи: кожен студент ставить мітки в сектори відповідно до оцінки результату: чим ближче до центру мішені, тим ближче до десятки, на краях мішені оцінка ближче до нуля, потім – короткий аналіз.

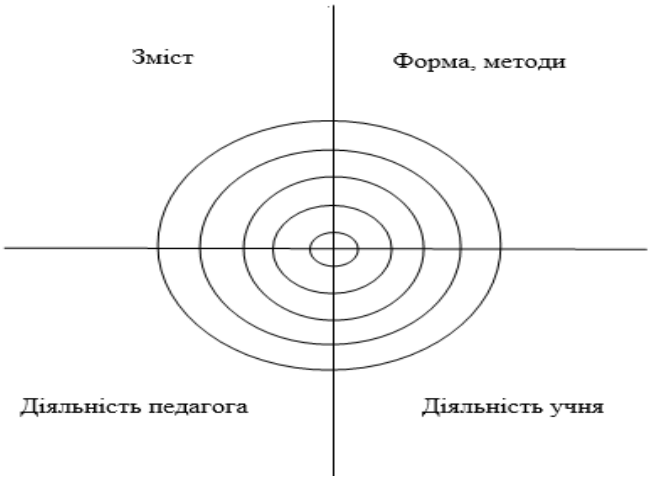

Список рекомендованих джерел

9. Байбара Т. М. Процес навчання в початковій школі, його суть і структура // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/2/visnuk_2.pdf
10. Бондар В. І. Дидактика : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. І. Бодар. – К. : Либідь, 2005. – С.63-75.
11. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К. : Академвидав, 2007. – С.284-293.
12. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / під ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
13. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. / С. П. Максимюк – К. : Кондор, 2009. – С. 90-105.
14. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – 5-те вид., доповн. і перероб. – К., 2007. – С.213-246.
15. Реан А. А. Психология и педагогика / Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И.. – С.Пб. : 2003. – С. 282-294, 317-359.
16. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 101-172.
17. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2008. –С.122-131.
18. Хуторской А.В. Современная дидактика : учебник для вузов. – СПб : Питер, 2001. – 544 с.

Практичне заняття № 6

ТЕМА: ЗАКОНИ І ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРИНЦИПИ І ПРАВИЛА НАВЧАННЯ

Мета: формувати у студентів уявлення про закони і закономірності, принципи і правила навчання, розкрити взаємозв'язок між цими категоріями; сформувати здатність обґрунтовувати вибір принципів навчання на конкретному уроці відповідно визначених дидактичних цілей.

Основні поняття теми: закони та закономірності навчання, принципи навчання (дидактичні принципи), правила навчання, цілеспрямованість навчання, пізнавальна активність і самостійність учнів, міцність знань, наочність у навчанні.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Яка сутність терміна «закон навчання»? Назвіть основні закони дидактики.
2. Порівняйте закони та закономірності навчання.
3. Схарактеризуйте групу загальних закономірностей процесу навчання. Назвіть конкретні закономірності процесу навчання.
4. Розкрийте сутність понять: «дидактичні принципи» і «правила навчання». Наведіть приклади.
5. Назвіть принципи навчання. Визначте своє особисте ставлення щодо їх різної кількості у різних підручниках і посібниках з педагогіки.

Завдання для самостійного пошуку

1. Поміркуйте, який принцип є провідним у педагогічній системі? Яке практичне значення має уявлення вчителя про принципи навчання як дидактичну систему? Чи можна бути гарним учителем не маючи теоретичних знань про закони, закономірності, принципи і правила навчання?

2. Сформулюйте і запишіть «золоте правило» дидактики.

_____
_____
_____
_____
_____

Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що коли вчитель каже: «Сьогодні весь клас працював погано», – він повинен обов'язково додати: «І я також»? Обґрунтуйте свою думку.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

II. Аудиторна робота

2.1. Ранкова зустріч «Подарую посмішку»

Мета – мотивувати роботу студентів на занятті. Створити комфортну атмосферу для роботи, встановити оптимістичний лад в аудиторії.

Хід вправи: пропонуємо кожному студентові зобразити симпатичний оптимістичний смайлик (основи-кружечки готуються заздалегідь). Далі смайлики дарують один одному й звернувшись до висловів відомих людей («Літопис цікавих думок»), обирають «свій» й коментують його.

Літопис цікавих думок

1. Я – оптиміст. Не бачу особливої користі бути чимось ще. (Уїнстон Черчілль).
2. Коли ти знаходиш себе на стороні більшості, це час зупинитися і перейти на іншу сторону. (Марк Твен).
3. Кожен, хто живе в межах своїх можливостей, страждає нестачею уяви. (Оскар Уальд).
4. Коли ти кажеш, що зараз трішки пригальмуєш, то якраз це трапляється з твоїм життям. (Джон Кеннеді).
5. Я старий чоловік і бачив багато проблем, хоча більшість з них ніколи не траплялися. (Марк Твен).
6. Вершина ідеальності в простоті. (Брюс Лі).
7. Досконалість – це не тоді, коли не має чого додати, а тоді, коли нема чого забрати. (Антуан де Сент-Екзюпері).
8. Не можна здаватися не тільки після одної поразки, але і після ста поразок. (Авраам Лінкольн).
9. У житті кожен повинен робити власні помилки. (Агата Крісті).
10. Рішенням всякої проблеми служить нова проблема. (Йоганн-Вольфґанґ фон Ґете).

2.2. Актуалізація базових теоретичних знань

Вправа «Колективна поема»

Хід вправи: викладач бере аркуш паперу і починає писати колективну поему за темою заняття. Далі передає листок студентам, де вони по-черзі дописують свій рядок – продовження поеми. (У кінці кожного рядка вказується прізвище автора). У кінці роботи зачитується вся поема.

2.3. Завдання для організації групової роботи (робота по 3-4 особи)

Вправа (методика) «Фішбоун».

Методична довідка:

Дослівно слово «фішбоун» перекладається з англійської як «Скелет риби». Однойменний методичний прийом спрямований на розвиток критичного мислення учнів в наочно-змістовній формі. Суть даного методичного прийому – встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між об'єктом аналізу і впливаючими на нього факторами, вчинення обґрунтованого вибору. Додатково метод дозволяє розвивати в учнів навички роботи з інформацією і вміння ставити і вирішувати проблеми.

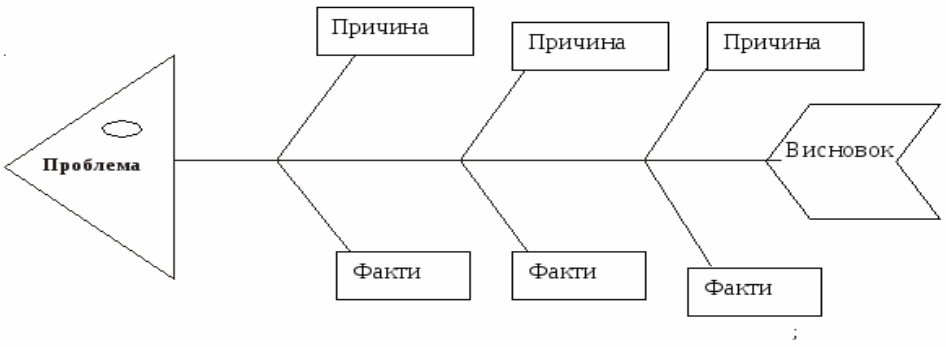

Хід вправи: Студентська група поділяється на 4 мікрогрупи, яким пропонуються висловлювання для самостійного аналізу і презентації відповідно до прийому «Фішбоун».

Потрібно визначити, який принцип навчання ілюструють подані висловлювання та сформулювати правила, які допоможуть реалізувати цей принцип на практиці.

Завдання для мікрогруп:

1. В. Сухомлинський: «Немає ні однієї педагогічної закономірності, немає ні однієї істини, яка була б абсолютно однаково застосована до всіх дітей».

2. О. Герцен: «Завдання педагогіки – зробити науку до того зрозумілою і засвоюваною, щоб змусити її говорити простою, звичайною мовою».

3. Д. Менделєєв: «Знання без виховання – це меч у руках божевільного».

4. А. Дістервег: «Не в кількості знань полягає освіта, а в повному розумінні та вмілому застосуванні всього того, що знаєш».

2.3. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Кольорові папірці»

Мета – забезпечити здатність студентів давати якісну оцінку своєї діяльності на занятті.

Хід вправи: На кольорових папірцях студенти пишуть продовження речення, наприклад таке – «Я_____ (назвати себе) на цьому занятті _____ _____ _____ _____».

Папірці приклеюють на дошці так, щоб всі бачили і коментують свої записи.

Якщо часу для коментування не вистачає, то записи проводяться у робочому зошиті студентами самостійно.

Список рекомендованих джерел

1. Підласий І. П. Правила реалізації принципів навчання [в кн. : Педагогіка: Хрестоматія] / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко – 2-е вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2006. – С. 253-263.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 106-117.
3. Сухомлинский В.О. Сто порад учителеві / В.О.Сухомлинский // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад.шк., 1976. – 254 с.
4. Ушинский К. Д. Людина як предмет виховання // Твори : у 6 т. / К. Д. Ушинський – К. : Радянська школа, 1952–1955. – Т. 4.

Практичне заняття № 7

ТЕМА: МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 2

Мета: перевірити рівень сформованості у студентів загальних уявлень про процес навчання, його структуру та види (типи) навчання, знання понятєвого апарату як цілісної системи та здатність аналізувати, співставляти основні поняття дидактики.

Основні поняття теми: процес, навчання, процес навчання, навчальний процес, види (типи) навчання, навчальна взаємодія, викладання й учіння, пізнання, структура процесу навчання, мета навчання, мотиви навчання, сприйняття, осмислення, закріплення навчального матеріалу, етапи навчального процесу, функції навчання, розвиток учнів у процесі навчання, компетентністний підхід, емоційність процесу навчання, закони та закономірності навчання, принципи навчання (дидактичні принципи), правила навчання, цілеспрямованість навчання, пізнавальна активність і самостійність учнів, міцність знань, наочність у навчанні

План

<u>І. Письмова робота</u>

<u>ІІ. Перевірка роботи. Аналіз і облік успішності</u>

Змістовий модуль № 3 «МЕТОДИ, ЗАСОБИ І ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ»

Практичне заняття № 8

ТЕМА: МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Мета: сформувати в студентів поняття: «метод навчання», «прийом навчання», «засіб навчання»; розвивати уявлення про структуру методів навчання, види методів і засобів навчання, критерії вибору і поєднання методів та прийомів навчання.

Основні поняття теми: метод навчання, прийом навчання, структура методу навчання, функції методів навчання, класифікація методів навчання, словесні, наочні, практичні методи, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, методи проблемного навчання, засіб навчання, види засобів навчання.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Чим зумовлено різні підходи до класифікації методів навчання?
2. Що є складовими елементами методу навчання?
3. Дайте характеристику груп методів за формами їх прояву (словесні, наочні, практичні).
4. Якими методами можливо реалізувати проблемне навчання? Що слід розуміти під проблемною ситуацією, проблемою? Наведіть приклади проблем з різних галузей знань: математики, природознавства, мистецтва тощо.
5. Дайте визначення поняття «дидактична гра». Визначте та схарактеризуйте структурні складові дидактичної гри. Які види ігор використовуються у початковій школі?
6. Які фактори впливають на вибір вчителем методу навчання і раціонального поєднання методів і прийомів навчання?
7. Що таке засіб навчання у широкому розумінні, у вузькому?
8. За якими ознаками класифікують засоби навчання?
9. За яких умов засоби навчання стають найбільш ефективними?

Завдання для самостійного пошуку

1. Заповніть таблицю.

Методи навчання та критерії їх вибору

Назва методу навчання	Характеристика	Критерії вибору	Приклади навчального змісту
Зразок Розповідь	Конкретність, образність, доступність, стислість, динамічність. Після розповіді вчитель пропонує учням повторити	Зміст: повністю новий для учнів; складний, великий за обсягом, містить систему взаємозв'язків, потребує логічної послідовності	Загальні поняття, теоретичні відомості тощо («Правила порядку виконання арифметичних дій», «Історичні відомості»,

	зміст за запитаннями.	викладу. Загальна готовність учнів до сприймання монологу. Мета: ознайомлення з правильною мовою; надання зразка пояснень.	«Біографія відомих людей», «Використання приладів» тощо).
Пояснення			
Експериментально-практичний			
Дослідницький (самостійно-пошуковий)			
Метод проектів			

2. Розробіть фрагмент уроку (українська мова, літературне читання, математика, природознавство, англійська мова – на вибір студента) із використанням однієї дидактичної гри чи ігрової ситуації.

Фрагмент уроку _____ для ____ класу
(назва навчального предмету)

із використанням **дидактичної гри** «_____»
(назва дидактичної гри)

Мета фрагменту уроку: _____
_____
_____
_____
_____

Зміст гри (правила): _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Засоби для гри: _____
_____
_____
_____
_____

Підготуйтеся до мікровикладання під час аудиторної роботи. Засоби для гри підбираються (виготовляються) самостійно.

3. Поміркуйте, чому в процесі роботи з учнями початкових класів однаково шкідливим є ігнорування й надмірне використання наочності?

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

II. Аудиторна робота

2.1. Завдання для організації колективної роботи

Вправа «Асоціативний кущ».

Побудова «куща» «Методи навчання».

2.2. Перевірка практичних завдань

Мікровикладання

Проведення фрагменту уроку, підготовленого удома. В кінці презентації кожного студента, здійснюється аналіз побаченого.

Порядок проведення фрагменту уроку:

- назвати навчальний предмет, клас, тему уроку, основна мета розробленого фрагменту;
- для більш глибокого розуміння уроку коротко відмітити, що учні (яких будуть грати студенти) уже знають і вміють, що було на попередніх уроках;
- провести розроблений фрагмент (5-7 хв.). Правило для учасників під час моделювання фрагменту уроку – не виходити за рамки ролі учнів.

Порядок колективного обговорення і педагогічного аналізу проведеного фрагменту уроку:

- автор фрагменту говорить про те, як він його розробляв, що хотів отримати в результаті;
- йому ставлять питання за змістом фрагменту;
- бажаючі висловлюють свої судження, зауваження, побажання.

2.3. Завдання для організації індивідуальної роботи: Придумайте й опишіть якийсь свій метод навчання, наприклад «метод стрибка» або «метод близнюків» тощо. Поміркуйте, чому неможливо знайти універсальний метод навчання, який можна було б використовувати в різних умовах і ситуаціях?

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2.4. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Сенкан»

Методична довідка:

Слово *"сенкан"* походить від фр. слова *"п'ять"*, або – у вільному перекладі – «п'ять натхнень», «п'ять успіхів» і означає неримований вірш у п'ять рядків на запропоновану тему. Французькою це слово звучить як «cinquains», англійською – «cinquain», російською – «синквейн». В українських фахових часописах можна зустріти також наступні варіанти написання: «синкан», «синкант».

Сенкан можна охарактеризувати як особливу форму білого вірша. Це короткий поетичний твір, жанр в японському стилі, що складається з п'яти рядків і пишеться за визначеними правилами.

Винайдено сенкан в США на початку XX ст. Основоположницею жанру і творцем цієї поетичної форми є американська поетеса Аделаїда Крепсі (1878-1914), пошановувачка східної культури, словесник, викладач основ поетики. Книга «Сто віршів Стародавньої Японії» та знайомство з японськими жанрами хоку і танка надихнули її на створення власного оригінального поетичного стилю – стансу, який складався з п'яти рядків і містив 22 склади. Сенкани ввійшли до її збірника «Поезія» («Verse»), який був виданий в 1914 році вже після смерті поетеси, скоро став надзвичайно популярним у всьому світі та кілька разів перевидавався. Американське походження цієї форми під впливом японських мініатюр призвело до того, що іноді сенкан ще називають «американське хоку».

У педагогіці сенкан використовується як поетичне закінчення заходу, допомагає підсумувати інформацію, виділити головні ідеї, думки.

Щоб скласти сенкан дотримуйтеся наступних правил:

1. Перший рядок складається з одного слова (іменника) – назва поняття.
2. У другому рядку представлений опис, що складається вже із двох слів (прикметників).
3. Третя — визначає характерні дії й складається із трьох слів (дієслів).
4. У четвертому рядку формується фраза, що складається з чотирьох слів і виражає ставлення до теми.
5. Останній рядок складається з одного слова (синоніма до теми), у якому відбито суть або сформульований висновок.

Схема сенкана

Тема (іменник)
Опис (2 прикметника)
Дія (3 дієслова)
Відношення (фраза з 4 слів)
Перефразовування суті

Приклад сенкана

Інтернет
Простий, зручний
Усіх зв'язав, об'єднав, перетворив
В один комп'ютер цілий мир
Мережа

Сенкан на тему «Методи і засоби навчання»

Список рекомендованих джерел

1. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння. – К. : Знання, 1980. – 248 с.
2. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 260-329.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневський. – 3-тє вид., доопрац. і доповн. – К. : Знання, 2008. – С.135-148.
5. Її величність гра: теорія і методика ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти / за ред.. Г. Тарасенко. – Вінниця, 2009. – 322 с.

Практичне заняття № 9

ТЕМА: ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Мета: допомогти студентам усвідомити сутність понять «форма навчання», «форма організації навчання», «класно-урочна система навчання»; формування вмінь співставляти призначення різних форм організації навчання, оцінювати їх результативність відповідно цілям і завданням навчально-виховного процесу; розвивати здатність до формулювання висновків про ефективність власної педагогічної діяльності.

Основні поняття теми: форма навчання, форма організації навчання, індивідуальна, групова, фронтальна форми організації навчання, урок, класно-урочна система навчання, класифікація уроків, вимоги до уроків, типи й структура уроків, особливості уроків в 1 класі, інтегрований урок, нестандартний урок.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Розмежуйте за змістом поняття «форма навчання» і «форма організації навчання».
2. Назвіть істотні ознаки форми організації навчання як категорії дидактики.
3. Поясніть, у чому сутність класно-урочної системи навчання? Який історичний шлях вона пройшла і чому в сучасній школі посідає провідне місце?
4. Що таке тип, структура уроку і як вони сприяють реалізації мети і завдань уроку?
5. Розкрийте процедуру структурування: уроку засвоєння нових знань; уроку формування нових умінь і навичок і обґрунтуйте дидактичні основи побудови структур цих типів уроків.
6. Яким вимогам повинен відповідати сучасний урок?
7. Які етапи підготовки учителя до уроку і зміст роботи на кожному з них?

Завдання для самостійного пошуку

1. Підготуйте повідомлення на одну із запропонованих тем, підготуйтеся здійснити його на практичному занятті (до 5 хвилин).

   Теми для повідомлень:

   «Інтегровані уроки у початковій школі»

   «Нестандартні уроки у початковій школі»

   «Особливості проведення уроку в 1 класі».

II. Аудиторна робота

2.1. Актуалізація базових теоретичних знань

Гра «Дерево мудрості»

Мета – актуалізувати знання з теми заняття.

Хід вправи: студенти придумують запитання з теми заняття., записують їх та вішають на «Дерево мудрості». Кожен підходить до Дерева, «зриває» записку, читає, відповідає. Інші оцінюють запитання та відповіді.

Обладнання: плакат з Деревом мудрості, аркуші паперу.

2.2. Перевірка практичних завдань (повідомлення студентів)

2.3. Завдання для організації колективної роботи

Вправа з використанням ігрового кубика Блума

Методична довідка: Використання ігрового «Кубика Блума» базується на підході американського психолога Бенджаміна Блума та спрямована на розвиток критичного мислення. Кубик можна використовувати на будь-якому занятті, адже питання, зазначені на його сторонах, є цілком універсальними, а саме:

На сторонах кубика зазначені такі слова-питання:

- «Назви» (предмет, колір, явище, форму, розмір, героя...) – перевірка базових знань.
- «Чому» (опиши процес, що відбувається з предметом, явищем, героєм...) – визначення причинно-наслідкових зв'язків теми.
- «Поясни» (ти справді думаєш, що... ти впевнений, що...) – різносторонній підхід до поставленого питання.
- «Поділись» (поділись, що ти відчуваєш,коли..., чому ти вибрав...) – розкриває емоційний стан учня, вчить висловлювати власні емоції.
- «Придумай» (що буде, якщо..., придумай, як...) – розвиток стратегії мислення.
- «Запропонуй» (запропонуй, де..., запропонуй, як..., що, якщо...) – окреслення власних ідей стосовно поставленого питання.

Під час заняття викладач визначає тему для обговорення та разом зі студентами формує коло питань, на які потрібно відповісти. Викладач/студент підкидає кубик. Сторона, яка випаде, вкаже, на яке питання слід відповідати. Рекомендовано, щоб питання починалося з першого слова на грані кубика.

Наприклад, тема уроку “Зима”: Назви, як природа змінюється взимку. Чому деякі птахи зимують, а деякі відлітають в теплі краї? Поясни: ти впевнений(на), що зима – це найхолодніша пора року? Поділись, що ти відчуваєш, коли бачиш, як за вікном сніжить. Придумай, що буде, якщо зима назавжди зникне? Запропонуй, як можна грітися взимку.

Дискусійні завдання для роботи:

1. Назвіть ознаки, які, на Вашу думку, відрізняють урок XXI століття від уроку XX століття.
2. Схарактеризуйте фактори, які під час проведення в XXI столітті можуть мати позитивний (негативний) вплив на стан здоров’я учнів.

2.4. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Рефлексивна мішень»

Список рекомендованих джерел

1. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В. І. Лозова, Г. В. Троцко. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Харків : ОВС, 2002. – 334-360 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 331-393.

3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.метод. посіб. /Пометун О., Пироженко Л. – К. : ВСК, 2004. – 192 с.
4. Хуторской А. В. Современная дидактика / А. В.Хуторской. – 2-е узд., перераб. – М.: Высшая школа, 2007. – 297-318 с.
5. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2011. – 325 с.

Практичне заняття № 10

ТЕМА: КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мета: розкрити місце і функції контролю у процесі навчання; проаналізувати комплекс критеріїв і показників оцінки знань, умінь і навичок учнів; сформувати у студентів уміння і навички практичного володіння системами педагогічного контролю.

Основні поняття теми: контроль, перевірка, оцінювання, оцінка, облік, об'єкт контролю, функції контролю, засоби контролю, принципи контролю, види контролю, попередній контроль, поточний контроль, періодичний контроль, підсумковий контроль, рубіжний контроль, заключний контроль, компетентнісний підхід.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність і функції контролю навчальної діяльності.
2. Проаналізуйте існуючі види контролю.
3. Чи можна вести контроль за навчально-пізнавальною діяльністю учнів без відміток? А без оцінок? Чому?
4. Чи не гальмують низькі оцінки розвиток особистості?
5. Чому вміння вчитися належить до ключових компетентностей?

Завдання для самостійного пошуку

1. Порівняйте зміст контролю навчання у перших двох стовпчиках таблиці і запропонуйте свій варіант у третьому стовпчику

Зміст контролю навчання

Когнітивно-орієнтований підхід (знаннєвий)	**Особистісно-орієнтований підхід**	**Мій підхід**
Головні цілі навчання: передача знань, умінь і навичок; соціалізація, тобто підготовка до виконання своїх функцій в суспільстві	***Головна ціль навчання:*** забезпечення особистісного росту учня, його самореалізації по відношенню до освітніх галузей	***Головні цілі навчання:***

Об'єкт контролю: зовнішньо заданий зміст освіти, незалежне від вчителя й учня	***Об'єкт контролю:*** внутрішній зміст освіти, що є результатом дії учня	***Об'єкт контролю:***
Еталон для оцінювання: зовнішні освітні стандарти	***Еталон для оцінювання:*** індивідуальні якості особистості учня, зіставлені з освітніми стандартами	***Еталон для оцінювання:***
Спосіб оцінки: порівняння досягнень учня з еталоном	***Спосіб оцінки:*** порівняння досягнень учня з його початковим рівнем навченості	***Спосіб оцінки:***
Методи контролю: контрольні роботи, тести, заліки, екзамени	***Методи контролю:*** зіставлення отриманих результатів з цілями індивідуальної освітньої програми	***Методи контролю:***
Форма оцінки: виставлення оцінки (відмітки), рейтинг	***Форма оцінки:*** якісні характеристики, у яких описано ступінь освітнього приросту учня за кожним із виділених напрямків	***Форма оцінки:***

2. Складіть добірку «Літопис цікавих думок» відомих педагогів (допишіть іще 4 висловлювання) за темою практичного заняття.

Літопис цікавих думок

1. Двійка – це милиці кульгавої педагогіки. (Ш. Амонашвілі).
2. _____
_____
_____
_____
3. _____
_____
_____
_____
4. _____
_____
_____
_____
_____
5. _____
_____
_____
_____

Поміркуйте, у чому полягає педагогічний смисл кожного з висловлювань.

II. Аудиторна робота

2.1. Актуалізація базових теоретичних знань

Вправа «Пазли» (термінологічна розминка)

Завдання: поєднати терміни та їх визначення: контроль, перевірка, оцінювання, оцінка, облік, об'єкт контролю, функції контролю, засоби контролю, принципи контролю, види контролю, попередній контроль, поточний контроль, періодичний контроль, підсумковий контроль, рубіжний контроль, заключний контроль, компетентнісний підхід.

2.2. Завдання для організації групової роботи (2 групи)

Вправа «Мозковий штурм»

Методична довідка:

Метод мозкового штурму (інша назва – «мозкова атака») був створений в 1941 році Алексом Осборном – співробітником американського рекламного агентства суперпрофесіоналів «BBD&O». Метод служить для оперативного вирішення проблем і ґрунтується на стимулюванні творчої активності людей, що беруть у ньому участь і пропонують максимальну кількість всіляких варіантів рішення. Після того, як всі варіанти озвучені, вибираються ті, які найбільше підходять для успішної реалізації на практиці. Зазвичай мозковий штурм складається з трьох обов'язкових етапів, різних по організації і правилами проведення.

Основні етапи мозкового штурму і правила його побудови:

1. Постановка проблеми. Цей етап вважається попереднім. Він передбачає чітке формулювання проблеми, відбір учасників і розподіл їх ролей (спікера, помічників тощо). Розподіл, у свою чергу, залежить від специфіки проблеми і форми, в якій буде проводитися штурм.

2. Генерація ідей. Це основний етап і саме від нього залежить успіх усієї роботи. З цієї причини важливо дотримувати наступні правила:

- Максимальна кількість ідей, без будь-яких обмежень
- Приймаються навіть фантастичні, абсурдні і нестандартні ідеї
- Ідеї можна і потрібно комбінувати і покращувати
- Не повинно бути ніякої критики або оцінювання запропонованих ідей

3. Відбір, систематизація і оцінка ідей. Заключний, але не менш важливий етап, якому чомусь часто не приділяють уваги. Потрібно розуміти, що за допомогою цього етапу стає можливим виділити по-справжньому ефективні ідеї та привести весь мозковий штурм до спільного знаменника. На противагу другому етапу, тепер оцінювальні і критичні судження вітаються. А те, наскільки даний етап пройде успішно, залежить від узгодженості роботи учасників і загального спрямування їх думок щодо розв'язуваної задачі і пропонованих рішень.

Як правило, для мозкового штурму створюється дві групи. У першу групу входять люди – генератори ідей, що пропонують рішення. А друга група складається з так званої комісії, що займається обробкою запропонованих рішень.

Питання для організації дискусії

Виявляється, у великого хіміка Д. І. Менделєєва є роботи з педагогіки. Така, наприклад, стаття «Екзамен». Уже з перших її абзаців читача вражає судження «про страждання фізичні й моральні, які переживають у ході екзамену, як ті, хто відповідає, так і ті, хто питає». Зверніть увагу: двобічний стрес! Як ви вважаєте, чому фізичні й у чому виявляються моральні страждання? Якщо напруження тих, хто відповідає можна пояснити, то в чому «страждання» вчителя? Хто чи що створює стресову ситуацію? Чи можна її уникнути? Чи потрібно й чи можливо іспити чимось замінити? Якщо так, то чим би замінили ви?

2.3. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Дій»

Хід вправи: Викладач просить подумати, що нового дізналися студенти і, що планують робити у майбутньому. Студенти заповнюють таблицю.

Мої плани на майбутнє

По завершенню навчання в університеті	Через рік	Завтра

Список рекомендованих джерел

1. Амонашвили Ш. А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников: Экспериментально-педагогическое исследование / Ш. А. Амонашвили. – М. : Педагогика, 1984. – 296 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К.: Академвидав, 2007. – С. 406-414.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посібник / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 278 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Лернер И.Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? / И. Я. Лернер – М. : Знание, 1978. – 46 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 173-218.
7. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність шкільної освіти. // «Освіта України», №62-63, (22.08.2006).
8. Хуторской А. В. Современная дидактика / А. В. Хуторской. – 2-е узд., перераб. – М. : Высшая школа, 2007. – С. 418-441.

Практичне заняття № 11

ТЕМА: РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОБДАРОВАНИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ УЧНЯМИ

Мета: сформувати в студентів уявлення про ефективність навчання, сутність особистісно-орієнтованого, індивідуального та диференційованого підходів у навчанні.

Основні поняття теми: ефективність навчання, диференціація і індивідуалізація навчання, оптимізація навчання, інтенсифікація навчання, обдарованість, неуспішність у навчанні.

План

I. Самостійна робота

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність поняття «ефективність навчання»? Схарактеризуйте кількісні і якісні показники ефективності навчання.
2. Дайте визначення понять «диференціація навчання», «індивідуалізація навчання», «оптимізація навчання», «інтенсифікація навчання».
3. На яких підставах, за якими напрямами здійснюється диференціація навчання та виховання учнів?
4. У чому полягає готовність учителя до диференційованого навчання?
5. Охарактеризуйте особливості учнів з підвищеними навчальними

можливостями і шляхи роботи з ними.

6. Визначте причини втрати інтересу до навчання учнів молодшого шкільного віку. Які шляхи їх подолання?
7. Обґрунтуйте причини відставання учнів у навчанні. За якими ознаками можна виявити контингент учнів, які відчувають труднощі у навчанні?
8. Чим зумовлене відставання учнів у навчальній діяльності? Аргументуйте свою думку.
9. Як відвернути й позбутися неуспішності школярів?

Завдання для самостійного пошуку

1. Заповніть порівняльну таблицю:

Індивідуалізація навчання. Диференціація навчання

Загальне в цих поняттях	Відмінне в цих поняттях

II. Аудиторна робота

2.1. Актуалізація базових теоретичних знань

Вікторина «Так чи ні» (запитання ставить викладач)

2.2. Завдання для організації групової роботи (парами): студентська група поділяється на мікрогрупи, які працюють з методикою «Карта обдарованості (А.І. Савенков).

Методика "Карта обдарованості" (А. І. Савенков)

Ця методика створена на основі методики Д. Хаана і М. Каффа. Вона відрізняється від останньої тим, що для спрощення обробки результатів було вирівняно число питань по кожному розділу, а також був введений "Лист питань", що дозволяє порівняно легко систематизувати отриману інформацію.

Методика адресована батькам (може застосовуватися і педагогами). Віковий діапазон, в якому вона може застосовуватися, від 5 до 10 років. Методика розрахована на виконання двох основних функцій.

Перша і основна функція – діагностична. За допомогою даної методики ви можете кількісно оцінити ступінь вираженості у дитини різних видів обдарованості і визначити, який вид обдарованості у нього переважає в даний час. Зіставлення всіх десяти отриманих оцінок дозволить вам побачити індивідуальний, властивий тільки вашій дитині, "портрет розвитку його дарувань".

Друга функція – розвиваюча. Твердження, за якими вам доведеться оцінювати дитину, можна розглядати як програму його подальшого розвитку. Ви зможете звернути увагу на те, чого, можливо, раніше не помічали, посилити увагу до тих сторін, котрі вам представляються найбільш цінними.

Звичайно, ця методика не охоплює всіх можливих проявів дитячої обдарованості. Але вона й не претендує на роль єдиної. Її слід розглядати як складову частину загального комплекту методик діагностики дитячої обдарованості.

Інструкція

Перед вами 80 питань, систематизованих за десяти відносно самостійним областям поведінки і діяльності дитини. Уважно вивчіть їх і дайте оцінку дитині по кожному параметру, користуючись наступною шкалою:

- (++) – Якщо оцінювана властивість розвинена добре, чітко виражена, виявляється часто;
- (+) – Властивість помітно виражена, але виявляється непостійно;
- – оцінювана і протилежна властивості виражені нечітко, в проявах рідкі, в поведінці і діяльності врівноважують один одного;
- (-) – Більш яскраво виражена і частіше виявляється властивість, протилежна оцінюваній.

Оцінки ставте на аркуші відповідей. Оцінку за першим твердженням поміщаємо в першу клітку аркуша відповідей, оцінку по другому - в другу і т.д. Всього на це має піти 10-15 хвилин.

Якщо вам важко дати оцінку, тому що у вас немає достатніх для цього відомостей, залиште відповідну клітинку порожньою. Поспостерігайте за цією стороною вашої дитини. А поки можете вважати, що ви отримали "два" за цим параметром "в батьківській школі".

Попросіть інших дорослих, обізнаних дитини, наприклад бабусь і дідусів, дати свої оцінки по цій методиці. Потім можна легко обчислити середні показники, що зробить результати більш об'єктивними.

Лист питань

1. Схильний до логічних міркувань, здатний оперувати абстрактними поняттями.

2. Нестандартно мислить і часто пропонує несподівані, оригінальні рішення.

3. Навчається новим знанням дуже швидко, все схоплює на льоту.

4. У малюнках немає одноманітності. Оригінальний у виборі сюжетів. Зазвичай зображує багато різних предметів, людей, ситуацій.

5. Виявляє великий інтерес до музичних занять.

6. Любить вигадувати (писати) розповіді або вірші.

7. Легко входить в роль будь-якого персонажа: людини, тварини та ін.

8. Цікавиться механізмами і машинами.

9. Ініціативний в спілкуванні з однолітками.

10. Енергійний, справляє враження дитини, що потребує у великому обсязі рухів.

11. Проявляє великий інтерес і виняткові здібності до класифікації.

12. Не боїться нових спроб, прагне завжди перевірити нову ідею.

13. Швидко запам'ятовує почуте і прочитане без спеціального заучування, не витрачає багато часу на те, що потрібно запам'ятати.

14. Стає вдумливим і дуже серйозним, коли бачить гарну картину, чує музику, бачить незвичайну скульптуру, красиву (художньо виконану) річ.

15. Чуйно реагує на характер і настрій музики.

16. Може легко побудувати розповідь, починаючи від зав'язки сюжету і кінчаючи дозволом якого-небудь конфлікту.

17. Цікавиться акторською грою.

18. Може лагодити зіпсовані прилади, використовувати старі деталі для створення нових виробів, іграшок, приладів.

19. Зберігає упевненість в оточенні незнайомих людей.

20. Любить брати участь у спортивних іграх і змаганнях.

21. Вміє добре викладати свої думки, має великий словниковий запас.

22. Винахідливий у виборі і використанні різних предметів (наприклад, використовує в іграх не тільки іграшки, але і меблі, предмети побуту та інші засоби).

23. Знає багато про такі події і проблеми, про які його однолітки зазвичай не знають.

24. Здатний складати оригінальні композиції з квітів, малюнків, каменів, марок, листівок і т.д.

25. Добре співає.

26. Розповідаючи про щось, вміє добре дотримуватися обраного сюжету, не втрачає основну думку.

27. Міняє тональність і вираз голосу, коли зображує іншу людину.

28. Любить розбиратися в причинах несправності механізмів, любить загадкові поломки і питання на "пошук".

29. Легко спілкується з дітьми і дорослими.

30. Часто виграє у однолітків у різних спортивних іграх.

31. Добре уловлює зв'язок між однією подією та іншою, між причиною і наслідком.

32. Здатний захопитися, піти з головою в цікавить його заняття.

33. Обганяє своїх однолітків з навчання на рік або на два, тобто реально повинен би вчитися в більш старшому класі, ніж вчиться зараз.

34. Любить використовувати який-небудь новий матеріал для виготовлення іграшок, колажів, малюнків, у будівництві дитячих будиночків на ігровому майданчику.

35. У гру на інструменті, в пісню або танець вкладає багато енергії і почуттів.

36. Дотримується лише необхідних деталей у розповідях про події, все неістотне відкидає, залишає головне, найбільш характерне.

37. Розігруючи драматичну сцену, здатний зрозуміти і зобразити конфлікт.

38. Любить малювати креслення і схеми механізмів.

39. Вловлює причини вчинків інших людей, мотиви їхньої поведінки. Добре розуміє недомовлене.

40. Бігає швидше за всіх в дитячому саду, в класі.

41. Любить вирішувати складні завдання, потребують розумового зусилля.

42. Здатний по-різному підійти до однієї і тієї ж проблеми.

43. Проявляє яскраво виражену, різнобічну допитливість.

44. Охоче малює, ліпить, створює композиції, що мають художнє призначення (прикраси для дому, одягу і т.д.), у вільний час, без спонуки дорослих.

45. Любить музичні записи. Прагне піти на концерт або туди, де можна слухати музику.

46. Вибирає в своїх розповідях такі слова, які добре передають емоційні стани героїв, їх переживання і почуття.

47. Схильний передавати почуття через міміку, жести, рухи.

48. Читає (любить, коли йому читають) журнали і статті про створення нових приладів, машин, механізмів.

49. Часто керує іграми і заняттями інших дітей.

50. Рухається легко, граціозно. Має хорошу координацію рухів.

51. Спостерігачі, любить аналізувати події і явища.

52. Здатний не тільки пропонувати, але і розробляти власні і чужі ідеї.

53. Читає книги, статті, науково-популярні видання з випередженням своїх однолітків на рік або два.

54. Звертається до малюнка або лійці для того, щоб висловити свої почуття і настрій.

55. Добре грає на якомусь інструменті.

56. Вміє передавати в розповідях такі деталі, які важливі для розуміння події (що зазвичай не вміють робити його однолітки), і в той же час не упускає основної лінії подій, про які розповідає.

57. Прагне викликати емоційні реакції у інших людей, коли про щось із захопленням розповідає.

58. Любить обговорювати наукові події, винаходи, часто замислюється про це.

59. Схильний приймати на себе відповідальність, що виходить за рамки, характерні для його віку.

60. Любить ходити в походи, грати на відкритих спортивних майданчиках.

61. Здатний довго утримувати в пам'яті символи, букви, слова.

62. Любить пробувати нові способи вирішення життєвих завдань, не любить вже випробуваних варіантів.

63. Вміє робити висновки і узагальнення.

64. Любить створювати об'ємні зображення, працювати з глиною, пластиліном, папером і клеєм.

65. У співі і музиці прагне виразити свої почуття і настрій.

66. Схильний фантазувати, намагається додати щось нове і незвичайне, коли розповідає про щось вже знайоме і відоме всім.

67. З великою легкістю драматизує, передає почуття і емоційні переживання.

68. Проводить багато часу над конструюванням і втіленням власних "проектів" (моделі літальних апаратів, автомобілів, кораблів).

69. Інші діти краще вибирати його як партнера в іграх і заняттях.

70. Віддає перевагу проводити вільний час у рухливих іграх (хокей, баскетбол, футбол і т.д.).

71. Має широке коло інтересів, ставить багато питань про походження і функції предметів.

72. Продуктивний, чим би не займався (малювання, твір історій, конструювання та ін.), Здатний запропонувати велику кількість самих різних ідей і рішень.

73. У вільний час любить читати науково-популярні видання (дитячі енциклопедії та довідники) більше, ніж читає художні книги (казки, детективи та ін.).

74. Може висловити свою власну оцінку витворам мистецтва, намагається відтворити те, що йому поправилось, у своєму малюнку, іграшці, скульптурі.

75. Складає власні оригінальні мелодії.

76. Вміє в оповіданні зобразити своїх героїв дуже живими, передає їх характер, почуття, настрої.

77. Любить ігри-драматизації.

78. Швидко і легко освоює комп'ютер.

79. Володіє даром переконувати, здатний вселяти свої ідеї іншим.

80. Фізично витриваліший однолітків.

Обробка результатів

Порахуйте кількість плюсів і мінусів по вертикалі (плюс і мінус взаємно скорочуються). Результати підрахунків напишіть внизу, під кожним стовпцем. Отримані суми балів характеризують вашу оцінку ступеня розвитку у дитини наступних видів обдарованості: • інтелектуальна; • творча; • академічна (наукова); • художньо-образотворча; • музична; • літературна; • артистична; • технічна; • лідерська; • спортивна.

Аркуш відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80

Підсумкові бали можна відкласти на графіку або діаграмі. Ідеальний результат - правильний десятикутник. Але у реального дитини при об'єктивній

оцінці зазвичай виходить "зірочка" складної конфігурації. Ця діаграма дає наочне уявлення про те, в якому напрямі слід вести подальшу виховну роботу.

2.3. Завдання для організації колективної роботи.

Вправа «Світове кафе»

Методична довідка:

«Світове кафе» (The World Café) – це дуже простий процес взаємодії, спрямований на широкий обмін думками, ідеями й досвідом. Учасники сідають за кавові столики, розмовляють і після закінчення певного часу переходять до інших столиків.

Такі раунди обговорень створюють живу «мережу» обміну думками й розширюють та поглиблюють колективні знання. Метафоричне ототожнення всього світу з кафе підкреслює важливість мережі словесного обміну й особистих взаємин, які створюють умови для пізнання, але часто залишаються невидимими. Цей метод заснований на припущенні того, що учасники вже мають мудрість і уявлення для розв'язання навіть найважчих завдань. Він дає змогу одержувати й використовувати глибокі знання про сутність речей.

Використовується такий метод роботи для:

- *пробудження й виявлення колективного інтелекту, який перевершує будь-яку окрему теорію або інтелект будь-якого окремого учасника процесу (обмін знаннями);*
- *дослідження учасниками питань, що мають важливе значення;*
- *знаходження розв'язків;*
- *для створення можливостей виявлення нових оригінальних ідей;*
- *для стимулювання осмисленої взаємодії між виступаючими й аудиторією;*
- *для стимулювання активності учасників;*
- *для обміну досвідом (кейси) і думками*

Методичні поради щодо ефективності методу:

Визначте мету: для чого організується «кафе», які параметри важливі для досягнення цілей «кафе».

Питання: ставте відкриті запитання (передбачається розгорнута відповідь, а не лише «так/ні»); гарне запитання дає шанс виявити нові ідеї й можливості

Поясніть мету й технологію «світового кафе». Попросіть 4-6 осіб сісти навколо кавового столика й створіть невимушену дружню атмосферу (макс. 5 хвилин)

За кожним столиком сидить фасилітатор нове питання, що пропонує нове питання, кейс або проблему, пов'язану з курсом. Одночасно інші учасники за сусідніми столиками також займаються дослідженням подібного питання.

Учасники й «хазяїн» столика обговорюють питання й записують усі основні ідеї безпосередньо на столі, покритому аркушем фліпчарта. У цілому цей процес більшою мірою схожий на робочу сесію, а не на презентацію (15-30 хвилин).

Після першого раунду обговорення учасники переходять до іншого стола («посланці ідей»). Хазяїн стола коротко інформує їх про ідеї, запропоновані в ході попереднього раунду обговорень. Відновлена бесіда збагачується ідеями, темами й питаннями, порушеними в ході попередніх обговорень із іншими учасниками.

Цей процес повторюється кілька разів –зазвичай три раунди, і ідеї та погляди починають поєднуватися, а колективні знання – зростати. (2-3 рази по 15-30 хвилин)

Відведіть час на підбиття підсумків і узагальнення в ході бесіди з усією

групою. Результатом є «перехресне запилення» (перенесення) ідей і думок (5-15 хвилин).

Рекомендації/Помилки

- *Відведіть не менш як 60 хвилин.*
- *Найкращі результати одержують за участі більш як12 слухачів.*
- *Метод «світового кафе» менш корисний для передачі інформації лише в одному напрямі*
- *Іноді нове запитання, що дає можливість глибше досліджувати проблему, задають у ході останнього раунду обговорень.*
- *Можна дати цьому методу й більш доречну для певної ситуації назву, наприклад: кафе знань, стратегічне кафе, кафе відкриттів тощо.*
- *Періодично нагадуйте учасникам, щоб вони записували й схематично представляли основні ідеї.*

Літопис цікавих думок

1. Як ви розумієте слова Януша Корчака: «Все, що досягнуто дресируванням, натиском, насиллям, – неміцно, неправильно і ненадійно». Обґрунтуйте свої міркування.
2. Як ви розумієте слова Марка Твена: «Відмінність між потрібним словом і словом, близьким йому за значенням, така сама, як між блискавкою і світлячком». Обґрунтуйте свої міркування.

2.4. Підведення підсумків. Рефлексія.

Вправа «Подарунки»

Хід вправи: Імена всіх студентів пишуть на листочках і кладуть у коробку. Кожен витягує ім’я (не своє). Дається час, щоб подумати і вигадати подарунок, який би вони хотіли подарувати цій людині. Крім того, потрібно пояснити, чому саме цей подарунок було запропоновано.

Список рекомендованих джерел

2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. – 3-тє вид.. доопрац. і доп. – К.: Знання, 2008. – С.149-162.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. – К. : Академвидав, 2007. – С. 415-426.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник: довідкове видання / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За заг.ред. Л.І. Даниленко, Е.Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – 220 с.
6. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. – К. : Кондор, 2009. – С. 67-70.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб.– К., 2007. – С. 305-311.

Практичне заняття № 12

ТЕМА: МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 3

Мета: перевірити рівень сформованості у студентів знань про методи, засоби і форми організації навчання у сучасній початковій освіті, знання понятєвого апарату як цілісної системи та здатність аналізувати, співставляти основні поняття дидактики.

Основні поняття теми: метод навчання, прийом навчання, структура методу навчання, функції методів навчання, класифікація методів навчання, словесні, наочні, практичні методи, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, методи проблемного навчання, засіб навчання, види засобів навчання, форма навчання, форма організації навчання, контроль, перевірка, оцінювання, оцінка, облік, засоби контролю, компетентнісний підхід, ефективність навчання, диференціація і індивідуалізація навчання, оптимізація навчання, інтенсифікація навчання, обдарованість, неуспішність у навчанні, дидактичний аналіз уроку.

План

I. Письмова робота

II. Перевірка роботи. Аналіз і облік успішності

Практичне заняття № 13-14

Тема: ІНДЗ-дайджест. Облік успішності.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДИДАКТИКА»

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності бакалавра, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з навчальної дисципліни «Дидактика» – це вид навчально-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності. Протягом вивчення навчальної дисципліни «Дидактика» студент розробляє **дайджест** на одну з обраних тем.

Довідка (за матеріалами електронних ресурсів: «Управління і менеджмент»: http://www.managerhelp.org; «Вікіпедія»: uk.wikipedia.org)

Дайджест (від лат. digest – стислий виклад, резюме) – це інформаційний продукт (видання, стаття, підбірка), що містить фрагменти текстів документів, наукових праць, творів, інших видань (цитати, витяги), підібрані за якоюсь темою у повному чи скороченому вигляді.

Форма подання матеріалу у вигляді дайджесту дозволяє з мінімальною витратою часу познайомитися як з останніми новинками теми, що вивчають, так і з масивом документів. У дайджесті укладач намагається зібрати воєдино розрізнений матеріал з багатьох джерел.

Дайджест найбільше зарекомендував себе у пресі. Як правило, до такого передруку систематично вдаються провінційні друковані газети, які мають слабку кореспондентську мережу і відчувають брак інформації й поповнюють її недостачу за рахунок столичних видань. Наявність великої кількості дайджестів – ознака низького фахового рівня видання. Свідченням журналістської майстерності є наявність у газеті чи журналі значної кількості ексклюзивних матеріалів, тобто таких, що виготовлені саме для цього видання його кореспондентами та оглядачами.

Але навіть авторитетні газети з глибокими традиціями сьогодні не обходяться без передруків найбільш цікавих матеріалів з інших видань, вміщуючи їх у рубриках «Наші передруки», «Дайджест» тощо. Для читачів такі рубрики цікаві, оскільки в них часто із скороченням малоістотних частин уміщуються сенсаційні, непересічні твори та

праці, які збагачують читача новими знаннями, несподіваними інтерпретаціями фактів.

Методика складання дайджесту

1. Мета ІНДЗ-дайджесту: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

2. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних **завдань**: ознайомлення зі змістом першоджерел; виявлення у тексті першоджерел основних напрямів теми; вибір питань, необхідних до включення в дайджест відповідно до заданої теми; складання дайджесту на основі вибраних фрагментів з текстів першоджерел.

3. Методи перетворення інформації. У якості основного метода використовується екстрагування, тобто вилучення з першоджерела найбільш цінних у смисловому відношенні цитат. Також при складанні дайджестів використовується методика нормалізованого згортання, в результаті якого змінюється фізичний обсяг документа, але при цьому інформативність його не зменшується.

4. Структура дайджесту має наступний вигляд:

- Титульний аркуш.
- Зміст.
- Передмова (від укладача).
- Основний текст, звичайно розбитий на розділи, підрозділи, параграфи (з посиланнями на першоджерела).
- Список використаних джерел.
- Додатки: ілюстративний матеріал (рисунки, таблиці, графіки, діаграми, фото тощо, що розкривають основний текст) – за необхідності і бажанням автора.
- Словник основних термінів – за необхідності і бажанням автора.

5. Основні етапи складання дайджесту та характеристика змісту роботи на кожному з них.

Підготовчий этап

План-проспект - основний документ, що визначає напрями роботи над дайджестом. У плані-проспекті викладають детальний вміст майбутнього дайджесту. На відміну від дайджесту інформацію видають в нім коротко, дотримуючись послідовності основного видання. У нім також як, і в основному виданні існує декілька етапів. План-проспект - мініатюра основного видання. Допомагає ефективно і раціонально організувати майбутню роботу. Головне завдання початкового етапу - встановлення цільового і читацького призначення майбутнього дайджесту.

Необхідно вибрати і вивчити тему. Тему вивчають з точки зору новизни, актуальності, інтересу до неї читачів, забезпеченості літературою. Вона має бути значимою, відповідати реальним і потенційним потребам користувачів. Укладачеві необхідно розібратися в основній проблемі, що стосується теми. Тему можна розглядати зі всіх або деяких сторін, захоплювати або не захоплювати прилеглі галузі знань, розглядати питання лише в теоретичному або практичному аспектах.

У плані-проспекті слід також визначити види видань, які будуть включені. Це можуть бути книги, журнальні статті і інші види друкарської і недрукарської продукції.

Вибрати оформлення. Обмовляється спосіб друку видання – друкарський або «власними силами», питання зовнішнього і внутрішнього оформлення майбутнього дайджеста (обкладинка, палітурка, внутрішнє оформлення, ілюстративний матеріал).

Основний етап

Розробка плану. Планом є складений в певному порядку перелік розділів і питань, які мають бути висвітлені в дайджесті. Правильно побудований план роботи допомагає ефективно організувати матеріал, забезпечуючи послідовність його викладу. В процесі роботи план може уточнюватись. Можуть розширюватися окремі розділи і підрозділи, вводитися нові за рахунок матеріалу, що представляє інтерес.

Вияв творів друку і бібліографічний пошук. Завдання даного етапу – встановити наявність літератури за даною темою і, а також матеріалів, що відсутні. Оцінка документа на даному етапі носить попередній характер. Укладач обстежує різні джерела: каталоги, картотеки, відповідні розділи фонду, бібліографічні видання, бази даних, довідково-правові системи, Інтернет.

Вивчення творів друку. Головне завдання – встановлення відповідності виявлених творів друку темі дайджесту. Це досягається шляхом перегляду. В процесі вивчення книг і статей здійснюється остаточний відбір

Бібліографічне угрупування. Основне завдання даного етапу – вибір оптимальної структури (побудови), тобто формування майбутнього дайджеста.

Одиницею угрупування є – фрагменти текстів (інколи дуже невеликі за об'ємом).

Вибір оптимальної побудови основних ділень – розділів, підрозділів і більш дробових ділень, порядку їх дотримання один за одним. Затим укладач дає заголовок кожному, встановлює порядок їх дотримання і логічну підрядність. Залежить від теми, характеру і вмісту представленої літератури в хронологічній послідовності, в логічному порядку – від загального до приватного. *Угрупування матеріалу може бути*: тематичною; хронологічною – (тимчасова

послідовність); логічною – (внутрішня закономірність): (від часткового до загального або від загального до часткового).

Заключний етап

Підготовка тексту передмови і інших допоміжних елементів. Головне завдання – розкрити читачам задум укладача, допомогти вільно орієнтуватися в дайджесті.

Передмова. Передмовою повинно відкриватися будь-яке, навіть порівняльний невеликий посібник. Тут дають характеристику цільового і читацького призначення посібника, приводять відомості про відбиту в нім літературу, роз'яснюють загальний принцип угрупування матеріалу (при цьому розділи дайджесту не перераховують, для цієї мети слугує зміст), перераховують допоміжні покажчики. Оцінюється актуальність, тобто важливість, злободенність, сучасність тематики дайджесту. Визначається новизна, тобто що нового, раннього не відомого, принесено в проблему.

Додатки. Художнє оздоблення передбачає використання різних ілюстративних матеріалів. Це можуть бути: фотографії, фотокопії обкладинок або титульних листів видань, портрети діячів науки, культури, мистецтв, краєзнавства, таблиці, графіки. Карти в краєзнавчих посібниках. Це додатково розкриє основний матеріал.

Редагування дайджесту. На завершальному етапі виконують редагування всіх текстів, в процесі якого усуваються допущені помилки. Розрізняють бібліографічне, літературне і технічне редагування. Перше здійснюють протягом всієї роботи над посібником, друге і третє – після її закінчення.

Зовнішнє оформлення дайджесту

Основне завдання – прийняти остаточне рішення у процесі оформлення дайджесту. Розділи і підрозділи повинні мати заголовки. Підпункти, як правило, заголовків не мають. Заголовки повинні чітко і коротко відображати вміст розділів, підрозділів. Для набору різних структурних частин посібника (передмови, основного тексту, допоміжних покажчиків і так далі) можна застосовувати шрифти різних розмірів.

Загальний обсяг роботи: 10-15 сторінок.

Тематика індивідуальних навчально-дослідницьких завдань «Дайджест»

1. *Застосування інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі.*
2. *Дидактичні аспекти застосування проблемного навчання в початковій школі.*
3. *Шляхи формування у молодших школярів творчих здібностей.*
4. *Дидактичні аспекти застосування розвиваючого навчання в початковій школі.*

5. *Формування у молодших школярів інтересу до навчання засобами театральної педагогіки.*
6. *Формування у молодших школярів інтересу до навчання засобами музейної педагогіки.*
7. *Компетентнісний підхід у початковій освіті.*
8. *Особливості організації освітнього середовища в новій українській початковій школі.*
9. *Дидактичні особливості інтегрованих уроків у навчальному процесі школи першого ступеня.*
10. *Шляхи активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.*
11. *Формування позитивної особистісно орієнтованої мотивації навчання молодших школярів.*
12. *Шляхи вдосконалення оцінювання в навчальному процесі початкової школи.*
13. *Шляхи оптимізації процесу сприймання нового матеріалу молодшими школярами.*
14. *Забезпечення наступності дошкільної підготовки та навчання у початковій школі.*
15. *Особливості організації ігрової діяльності молодших школярів у навчальному процесі початкової школі.*
16. *Організаційні особливості навчання першокласників у сучасній початковій школі (період адаптації).*
17. *Шляхи організації диференційованого навчання у початковій школі.*
18. *Особливості організації навчального процесу в малокомплектній (малочисельній) школі.*
19. *Уроки за казковими сюжетами.*
20. *Позаурочні форми організації початкової освіти.*
21. *Самостійна навчально-пізнавальна робота учнів.*
22. *Реалізація тематичного і діяльнісного підходів у початковій освіті.*
23. *Невербальне педагогічне спілкування.*
24. *Проблема педагогічної вимогливості в контексті ідей гуманної педагогіки.*
25. *Способи педагогічної підтримки молодших школярів, які мають труднощі у навчанні.*
26. *Формування у молодших школярів уміння працювати з підручником.*
27. *Етнодидактика як складова теорії початкової освіти.*
28. *Методика проведення ранкових зустрічей у початковій школі.*
29. *Формування у молодших школярів елементів інформаційної безпеки.*
30. *Методика «Шість цеглинок» у освітньому просторі початкової шклоли.*

Для нотаток